

не відображено кадрову, інформаційну та матеріально-технічну складові. В офіційних джерелах статистики не відображено коопераційних зв'язків регіону в інноваційній сфері з іншими регіонами України та з іншими державами. Тому відповідними структурними підрозділами органів місцевого самоврядування, зокрема анкетним методом, можна отримувати ці дані та формувати відповідну інформаційну базу.

Література

1. <http://transfer.eltech.ru/innov/archive>.
2. **Жиц Г.И.** Инновационный потенциал высшей школы: параметры. – Саратов: Саратовский государственный технический университет, 2001. – 178 с.
3. **Галушко Є.С.** Підвищення ефективності використання інноваційного потенціалу в умовах переходу до ринкових відносин (на прикладі промислових підприємств Донбасу): Автореф. дис. канд. екон. наук: 08.06.02/ Ін-т економіки промисловості. – Донецьк, 1999. – 23 с.
4. **Проблеми управління інноваційним розвитком підприємств у транзитивній економіці:** Монографія/ За заг. ред. д-р екон. наук, проф. С.М. Ілляшенка. – Суми: ВТД "Університетська книга", 2005. – 582 с.
5. **Павленко І.А.** Економіка та організація інноваційної діяльності: Навч. посібник. – К.: КНЕУ, 2004. – 204 с.

УДК 336.77

Здобувач Н.Є. Килипенко – Львівська КА

СТРУКТУРА ВІДСОТКОВИХ СТАВОК У ГРОШОВО-КРЕДИТНІЙ СИСТЕМІ

Висвітлюється структура відсоткових ставок та функціонально-кореляційні взаємозв'язки між різними відсотковими ставками. Розглянуто проценті ставки у двох аспектах: як грошове явище і як феномен реальної економіки, окреслено вплив трансформаційних процесів на формування відсоткових ставок.

Competitor N.Ye. Kylypenko – L'viv commercial academy

Structure of interest rates in money-and-credit system

Structure of interest rates and functional correlation between different interest rates is covered. Interest rates are view in 2 prospects: as a money phenomena and as a phenomena of ar physical economy. Concept of money supply is specified. List of economic agents who both directly or indirectly take part in money supply formation is argued. Peculiarities of interest rates formation in transitional economy are considered.

Відсоткові ставки як один із фундаментальних економічних індикаторів постійно є об'єктом економічного аналізу як основоположників сучасних економічних шкіл, так і українських економістів [1-5]. Проте широта постановки питань, пов'язаних із грошовим обігом загалом і формуванням відсоткових ставок зокрема, ставить за вимогу більш чітке окреслення механізму їх формування та особливостей їх структури, яка визначає взаємозв'язки в межах єдиної системи відсоткових ставок, що і стало метою до написання цієї статті. З іншого боку, досягнення цієї мети через призму реалій вітчизняної економіки накладає і додаткове завдання, що також вирішується у нашій статті, а саме – врахування в цьому процесі формування відсоткових ставок впливу трансформаційних економічних процесів у рамках становлення ринкової системи господарювання як у реальному секторі економіки, так і у фінансовому.

Відсоткові ставки відіграють важливу роль в оцінці економічної ситуації та у прийнятті економічних рішень. Поряд з ринковою ціною відсоткові ставки є найбільш вживаним інструментом економічної оцінки. Використання відсоткових ставок дає змогу аналізувати економічні явища у динаміці та, що важливо, зіставляти в часі грошові потоки. Характерною ознакою динамічних процесів є те, що хоча б одна змінна відноситься до періоду часу, який відрізняється від даного і до якого віднесені всі інші змінні. Найбільш поширеним методом динамічної економічної оцінки є використання часових рядів для аналізу і прогнозування економічних процесів, що дає змогу здійснювати екстраполяцію – продовження ряду на майбутнє за виявленою закономірністю [3]. Відсоткові ставки дають змогу оцінювати динаміку економічних процесів на всіх рівнях господарської діяльності.

У найбільш широкому значенні відсоткові ставки є ціною або вартістю користування позиченими коштами. Розвиток економіки насамперед пов'язаний з оцінкою та прийняттям рішень про найбільш ефективні напрями та способи використання ресурсів, у тому числі й грошових коштів. Тому рівень відсоткових ставок – є підставою, критерієм, параметром для прийняття рішень щодо здійснення тих чи інших економічних дій для всіх учасників господарської діяльності. Динаміка відсоткових ставок дає інформацію для здійснення економічних актів купівлі або продажу матеріальних та фінансових активів або здійснення їх конверсії. Оцінка відсоткових ставок визначає доцільність інвестування в реальне виробництво або стимулює спекулятивні операції на ринку цінних паперів. Тому можемо погодитись з тезою, що оцінка економічних процесів визначає економічну поведінку суб'єктів господарювання і характер функціонування економічного життя, економічної реальності [4].

Рис. 1. Функціональна структура формування відсоткових ставок

В економічних системах процес формування системи відсоткових ставок тісно пов'язаний та взаємообумовлений процесами в реальній економіці. Прибутковість реальних чинників виробництва визначає загальний рівень

прибутковості позичкового капіталу та рівень відсоткових ставок. На рис. 1 зображено взаємозалежність формування відсоткових ставок.

Відсоткова ставка тісно пов'язана з нормою прибутку та нормою доходу. У практиці економічної діяльності та економічної теорії норма прибутку визначається дуже широко, зокрема, залежно від методики визначення прибутку та капіталу, з яким він зіставляється. Відсоткова величина прибутку до капіталу є нормою прибутку, яка характеризує загальну ефективність використання коштів. Норма доходу є відносною величиною, яка характеризує частку всього доходу до вкладеного капіталу.

Традиційно в українській економічній науці суть проценту трактується як частина прибутку, яку позичальник сплачує за взятий у позику грошовий капітал. Джерелом проценту є прибуток, який створюється у процесі продуктивного використання позичкового капіталу. При цьому прибуток ділиться на підприємницький дохід та процент, які розподіляються залежно від попиту і пропозиції позичкового капіталу на грошовому ринку [5].

Для визначення величини проценту використовується відносна величина норма проценту, яка вимірюється порівнянням суми прибутку до величини позичкового капіталу. Норма процента залежить від середньої норми прибутку, від співвідношення попиту і пропозиції на позичковий капітал на грошовому ринку, від економічної кон'юнктури, рівня інфляції тощо [6].

Для визначення норми процента, яка постійно змінюється під впливом економічної кон'юнктури, у кожний момент часу використовується ринкова норма проценту. Для характеристики існуючого у певний період часу рівня доходу на позичковий капітал використовується середня норма процента.

У розвинутих ринкових економіках існує постійна тенденція до зниження середньої норми проценту. Основною причиною є те, що обсяги позичкового капіталу постійно зростають, і перевищують приріст попиту на позики. З іншого боку, розвиток банківсько-кредитної системи та інформаційних технологій розширює можливості залучення тимчасово вільних коштів на всіх етапах економічних процесів.

Концепція "природної відсоткової ставки" була започаткована в роботах класичної школи економіки. Згідно з їх поглядами, такий рівень відсоткової ставки досягається при її рівності нормі прибутку на капітал. За таких умов навіть збільшення грошової маси не спроможне вплинути на відсоткову ставку. Ринкова ж ставка процента постійно коливається під дією зміни кількості грошей, що змінює ціни. За умов стабільних цін реальна та природна відсоткові ставки вирівнюються.

Відомий дослідник економічної думки М. Блауг аналізував історико-економічний аспект дискусій стосовно реальної та грошової природи процента в умовах, коли норма процента значною мірою визначається політикою державних органів грошового регулювання. Тоді реальна норма процента може швидше застосовуватись до ринку товарів. Грошова теорія процента скеровує його або до ринку цінних паперів, або для кредитного ринку. Можна сказати, що процент – реальне явище, якщо він проявляє себе як відносна ціна, і грошове явище, коли проявляє себе як абсолютна ціна. Проте довготермінова норма процента визначається переважно дією реальних чинників [6].

У сучасних ринкових економіках методи державного регулювання відсоткової ставки побудовані переважно на їх концепції як грошового явища і реалізуються у короткотерміновому періоді. Можливості впливу на довготермінову відсоткову ставку реалізуються переважно через структурну та інвестиційну політику і визначення пріоритетів технічних інновацій.

Концепція грошової відсоткової ставки базується на її визначенні як грошового феномена, який обумовлений процесами в грошовій сфері. Згідно з кейнсіанською теорією, відсоткова ставка є власне грошовим явищем і є винагородою за відмову від ліквідності. Грошова відсоткова ставка у сучасних економіках є основним інструментом впливу на економічні процеси. Одночасно грошова відсоткова ставка є об'єктом у більшості напрямів державного регулювання економіки. За таких обставин грошова відсоткова ставка та реальна відсоткова ставка, коли порушуються принципи ринкової рівноваги, можуть не збігатися.

Грошові кошти є складовою всього багатства індивідів, їх грошовим компонентом. Для володіння грішми завжди існує альтернатива у вигляді норми доходу від інших напрямів використання багатства. Арбітражні операції на грошових фінансових та товарних ринках приводять до вирівнювання норми доходу за всіма видами активів. У результаті формується єдина для всіх видів економічної діяльності ринкова відсоткова ставка. Динаміка ринкових відсоткових ставок обумовлена пропозицією грошей та ринковою кон'юнктурою.

Об'єктом купівлі-продажу на грошовому ринку є тимчасово вільні кошти. Купівля (продаж) грошей здійснюється через купівлю-продаж таких боргових зобов'язань як експортні векселя, депозитні сертифікати, банківські акцепти [2]. Особливістю визначення ціни на позичені кошти є встановлення такого рівня позичкового процента, який є базовим для визначення процента на всьому ринку позичкових капіталів і регулювання якого виступає важливим елементом усієї грошово-кредитної політики держави.

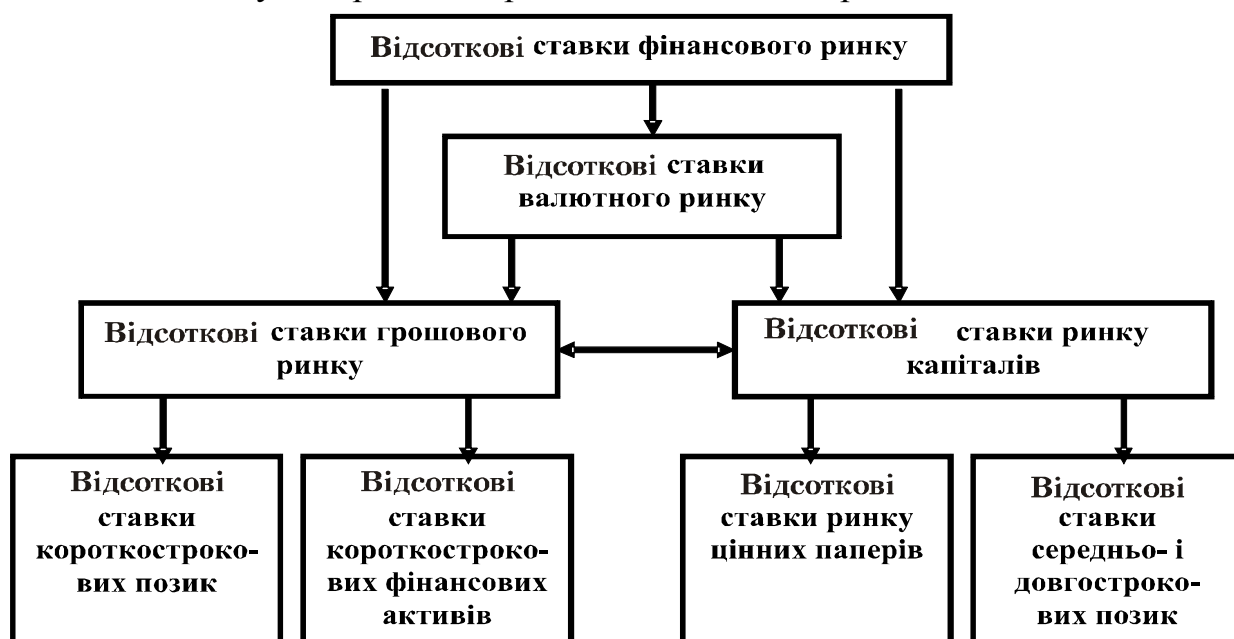

Рис. 2. Відсоткові ставки грошового ринку в структурі відсоткових ставок фінансового ринку

На рис. 2 зображено відсоткові ставки грошового ринку у структурі відсоткових ставок фінансового ринку. Відсоткові ставки опосередковують процеси у секторах фінансового ринку, їх взаємодію та взаємозалежність.

Відсоткова ставка може визначатись як короткотермінова, або довготермінова. Короткотермінова відсоткова ставка у кожний період часу дорівнює суттєвій відсотковій ставці, яка буде рівною у всіх боргових зобов'язаннях. Довготермінова відсоткова ставка є незмінною у періоди, коли вона враховує довготривалі переваги у термінах погашення і умовах надання кредитів від 1 дня до 1 року. Структура відсоткових ставок грошового ринку базується на його залежності від облікової ставки центральних банків, яка переважно визначає кредитну політику і можливості національної банківської системи.

На кредитному ринку відсоткові ставки можна поділяти згідно термінів їх погашення (рис. 3). Серед банківських відсоткових ставок до відсоткових ставок грошового ринку відносяться тільки короткотермінові відсоткові ставки до 1 року.

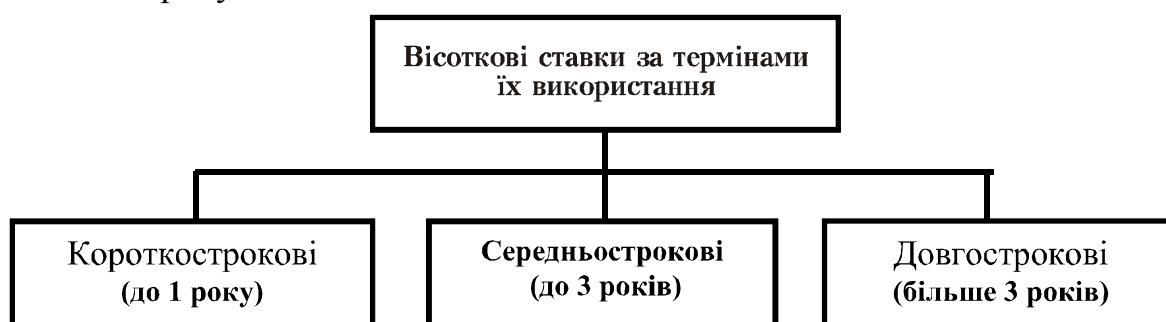

Рис. 3. Термінова структура банківських відсоткових ставок за термінами користування

У структурі відсоткових ставок грошового ринку найбільш вагоме місце займає облікова ставка центральних банків. Центральні банки працюють у ролі кредиторів комерційних банків, надаючи їм позики у ситуації, коли виникає загроза порушення їх фінансової стійкості. Короткотермінові позики надаються комерційним банкам, що мають достатньо стійке фінансове положення, яке може бути порушене непередбаченими обставинами. Комерційні банки сплачують проценти за позику центральному банку, згідно відсоткової ставки, яку називають обліковою або дисконтною ставкою. Центральні банки, використовуючи надання позик комерційним банкам, домагаються двох основних цілей [7]. Перша – Центральний банк контролює обсяги грошової пропозиції, надаючи можливість комерційним банкам збільшувати власні резерви. Друга – таким чином центральний банк може і контролювати відсоткові ставки комерційних банків. Проте одночасно здійснювати контроль грошової маси і відсоткових ставок центральні банки неспроможні.

Облікова ставка використовується для регулювання короткотермінової пропозиції грошей і відсоткових ставок. Механізм облікової ставки використовується центральними банками у США, Японії, Європі. Економічний сенс дії облікової ставки в цих країнах полягає в тому, що центральні банки формують ставку-орієнтир, навколо якої будується вся система відсоткових ставок. В інших розвинутих країнах використовують подібний механізм фор-

мування системи відсоткових ставок навколо ставки-орієнтира, а саме: у Франції тривалий час використовували інтервенціоністський курс, у Великобританії – демпінгову ставку грошового ринку, у Канаді – банківську ставку [8, с. 43]. В Україні за взірця для побудови механізму впливу на систему відсоткових ставок використовують модель США.

На рис. 4 зображено структуру грошових ставок грошового ринку та їх функціональну взаємодію. Облікові ставки визначають всю систему відсоткових ставок грошового ринку.

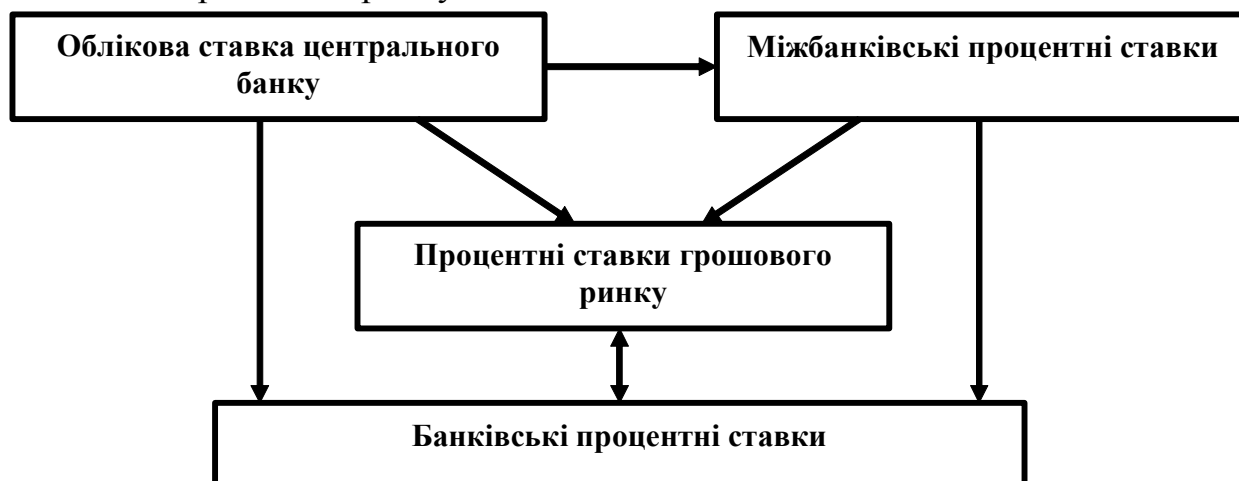

Рис. 4. Структура відсоткових ставок грошового ринку

За своєю економічною суттю грошовий ринок є оптовим ринком грошових капіталів, а банки мають справу з окремими позичальниками і продають грошові кошти вроздріб. Відповідно відсоткові ставки грошового ринку $i_{гр}$ є нижчими, ніж банківські відсоткові ставки i_b ($i_b > i_{гр}$).

На грошовому ринку попит на великі обсяги грошових коштів формують потужні фінансові інститути, банки, промислові та фінансові компанії.

Дохід за відсотковими ставками на грошовому ринку, зазвичай, виплачують на кінець дії позички, яку оформляють на період від 1 дня до 1 року. На фінансових ринках, де тривалість терміну позики перевищує 1 рік, відсотковий дохід сплачують протягом всього терміну позички.

Ринкові відсоткові ставки формуються на міжбанківському ринку при проведенні операцій між банками з надання короткотермінових кредитів для балансування поточної ліквідності.

На міжбанківському грошовому ринку існує система відсоткових ставок, яка є базовою для всієї системи відсоткових ставок грошового ринку. Комерційні банки використовують міжбанківську відсоткову ставку для встановлення своєї власної базової відсоткової ставки або "прайм-рейт" (prime rate) [8, с. 40].

Особливістю міжбанківського грошового ринку є те, що в більшості розвинутих ринкових країн використовуються короткотермінові незабезпечені позички з відповідними відсотковими ставками. На міжбанківському ринку незабезпечені позички, зазвичай, використовують банки з високою репутацією, які мають можливість кредитувати інші банки під більш високі відсоткові ставки. Міжбанківський ринок має різний зміст у розвинутих ринкових країнах та в Україні. В умовах обмежених зовнішньоекономічних зв'язків в Укра-

їні під міжбанківським ринком розуміють міжбанківський ринок у межах національної банківської системи. Відсоткові ставки міжбанківського ринку в Україні визначаються чинниками та ринковою кон'юктурою національної економіки. Міжбанківські ринки розвинених економік великою мірою характеризуються інтегрованістю в міжнародну валютно-фінансову систему.

Таким чином, становлення механізму формування відсоткових ставок в Україні, зокрема в розрізі їх структури, вимагає підходу до відсоткової ставки не тільки як до грошового явища, але як і до реального явища, що зумовлено процесами трансформації як структури реальної економіки України, так і її фінансованої системи.

Перспективним напрямком подальших досліджень може бути специфіка взаємозв'язку різних за своєю структурою відсоткових ставок в Україні та розвинених країнах в аспекті їх динаміки, взаємоузгодженості коливань, абсолютної та відносної різниці.

Література

1. Кейнс Дж.М. Общая теория занятости, процента и денег. – М.: Государственное издательство иностранной литературы, 1949. – 398 с.
2. Лютий І.О. Грошово-кредитна політика в умовах перехідної економіки. – К.: Атіка, 1999. – С. 49.
3. Лопатников Л.И. Экономико-математический словарь. – М.: Наука, 1987. – С. 65.
4. Ващишин А.М. Наукова діяльність професора Г.І. Башнянина. – Львів: Каменярь, 2001. – С. 21.
5. Банківська енциклопедія/ Під ред. А.М. Мороза. – К.: Либідь, 1993. – С. 226.
6. Економічний словник-довідник. – К.: Femina, 1995. – С. 270.
7. Миллер Р.Л., Вам-Хуз Д.Д. Современные деньги и банковское дело. – М.: Информ, 2000. – С. 435.
8. Валютный и денежный рынок. – М.: Альпина, 2002. – С. 1-43.
9. Гроші та кредит/ За ред. М.І. Савлука. – К.: Либідь, 2002. – 604 с.

УДК 336.2

Доц. В.М. Крочук – Прикарпатський інститут
ім. Грушевського МАУП

МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ АУДИТУ ДОХОДІВ ТА ВИТРАТ ТРАНСПОРТНОГО ПІДПРИЄМСТВА

Розглянуто та проаналізовано особливості проведення аудиту доходів та витрат транспортного підприємства. Запропоновано класифікацію методичних прийомів проведення аналізу фінансової звітності та застосування експрес-аналізу податкової звітності.

Assist. prof. V.M. Krochuk – Прикарпатський інститут ім. Грушевського МАУП

The methodical aspects of audit of profits and charges of a transport enterprise

The features of leadthrough of audit of profits and charges of a transport enterprise are considered and analysed. Classification of methodical receptions of leadthrough of analysis of the financial reporting and application of expert-analysis of the tax accounting is offered.

Постановка проблеми. В Україні на сучасному етапі розвитку відбуваються глибокі соціально-економічні перетворення, які позначилися на організації й методах фінансового контролю, механізмів його впливу на діяльність підприємств виробничої й невиробничої сфери.